

Hållbart jordbruk

I den tv-sända filmen *Den sista skörden* hävdas att våra odlingsjordar används på ett icke hållbart sätt. Filmen gör gällande att bördigheten minskar och jordarna förgiftas vid modern jordbruksdrift. Även om detta illustreras med exempel hämtade från andra länder är budskapet tydligt att det även gäller det svenska jordbruket. Detta stöds dock inte av till exempel Sveriges Lantbruksuniversitets (SLU) långliggande bördighetsstudier. Dessa visar tvärtom att markens produktionsegenskaper har kunnat bibehållas och förbättras, och att skördarna ökat under de cirka 60 år som modernt jordbruk bedrivits och som försöken pågått. Maten är också näringsmässigt bättre idag än tidigare.

Svenska åkrar och betesmarker har således förmågan att långsiktigt och uthålligt producera tillräckligt med mat och foder samt biomassa för energi och tillverkning av andra produkter. Sveriges jordbrukare jobbar för en höjning av markens bördighet, är duktiga miljövårdare och strävar efter en ständigt förbättrad resurshushållning. Både som forskare och som jordbrukare måste vi även fortsättningsvis jobba med detta för att kunna försörja en växande världsbefolkning med mat och bioenergi.

Att problematisera viktiga samhällsfrågor ligger i Sveriges Televisions uppdrag. SVT missköter dock sitt samhällsuppdrag genom att visa starkt vinklade ”dokumentärer” utan att använda sig av den vetenskapliga kompetens som finns vid SLU och andra lärosäten. Filmen undanhåller i stor utsträckning fakta i de fall där dessa talar emot filmens rubrik och budskap. Man har till exempel bortsett från att vi redan idag tillämpar kunskapen om hur vi skall gödsla med både stallgödsel och mineralgödsel för att uppnå stor skörd och litet läckage av kväve. Forskning för att finna läckagebegränsande åtgärder för fosfor pågår också. En av de tydligaste och största forskningssatsningarna under senare år har varit det tvärvetenskapliga Mistra-programmet MAT 21 (1997–2008), vilket hade målsättningen att integrera hög avkastning, minimerad negativ miljöpåverkan och god djuromsorg. Inget av detta nämndes i filmen.

Vår självförsörjningsgrad har de senaste 25 åren krupit ner från 85 procent till under 50 procent. Vi är bara självförsörjande på spannmål och till 70 procent på potatis. Sämst är det med köttvaror. För att kunna trygga livsmedelsförsörjningen måste jordbruket åter bli en lönsam verksamhet, vilket för många jordbrukare inte är fallet idag. I regeringens livsmedelsstrategi formuleras tydligt att jordbrukets produktion behöver öka. Den avgörande frågan är med vilka medel och metoder detta kan uppnås, vilket är oklart. Ett bra växtmaterial anpassat till nordiska klimatförhållanden är en förutsätt-

ning för ökad produktivitet. Sverige bör åter bli ledande inom växtförädling – gärna i ett nordiskt samarbete och med modern genteknik. Högre hektaravkastning ger dessutom utrymme för odling av annat än matgrödor. En annan viktig förutsättning är att vi inte förseglar åkermark under asfalt och betong. Morgondagens beslutsfattande måste genomsyras av insikten om odlingsmarkens betydelse för vår framtida välfärd. Konsumenterna anser att resthalter av jordbrukets kemiska bekämpningsmedel i maten utgör en stor hälso-risk, vilket är en klar överdrift. ”Gifter” i maten är också ett återkommande argument för ekologiskt jordbruk. Lantbrukare vill helst odla utan bekämpningsmedel men saknar idag alternativa metoder som är lika bra. Eko-odlingen visar också hur svårt det är att bekämpa ogräs och skadegörare utan kemiska alternativ. Just bekämpning av ogräs och skadegörare är därför ett angeläget område för en tvärvetenskaplig forskningssatsning för att få fram alternativ eller komplement till kemiska bekämpningsmedel. Ett effektivt växtskydd behövs för att höja produktiviteten och minimera avkastningsvariationerna mellan åren.

På odlingsmark måste ogräs och skadegörare bekämpas för att vi ska uppnå en effektiv produktion. Å andra sidan är ogräs och insekter viktig föda för fåglar. Om delar av fält avsätts för inslag av vilda växter och undantas från kemisk bekämpning främjas den biologiska mångfalden. Huvuddelen av odlingslandskapets biologiska mångfald finns annars utanför själva åkern – i betesmarker, på åkerholmar, kring stenmurar, i häckar och så vidare. Vissa av dessa småbiotoper omfattas av ett ekonomiskt miljöstödsprogram som funnits länge. Ett problem som under senare år uppmärksammas är att antalet pollinerande insekter stadigt minskar. Information och inrättande av ett särskilt ekonomiskt stöd till hållande av bin och främjande av miljöer för vilda pollinatörer skulle kunna bryta denna trend.

Lantbruket kan minska sitt klimatavtryck genom att binda mer kol och minska utsläppen av växthusgaser. Med mer fånggrödor och perenna grödor samt ökad avkastning kan man öka kolinlagringen, det vill säga mullhalten, i marken. Jordbruket kan bli en betydande kolsänka. Idisslarna svarar för en stor del av jordbrukets totala växthusgasutsläpp. Även inom ekolantbruket är mjölk- och köttproduktion en dominerande inriktning, men om utfodring och foderomvandling blir effektivare kan metanutsläppen sänkas. Lantbruket har dessutom råvarorna för framställning av till exempel biogas och biodiesel, och hela verksamheten kan bli helt oberoende av fossil energi till maskiner och torkar.

Vi bör gå in i framtiden genom att fortsatt söka hållbarhetsbrister i vårt moderna jordbruk och hitta sätt att åtgärda dem. Den resan tar aldrig slut, men en stark forskning är basen i detta hållbarhetsarbete. En objektiv faktaförmedling, respekt för kunskap framför tyckande samt analyser utan förutfattade meningar är viktiga villkor för att lyckas. Medel till forskning bör fördelas utan

dogmatiska ramverk så att innovativt nytänkande kan hjälpa till att förbättra vårt jordbruk. Statliga miljöstödet bör endast utgå till produktionsformer och åtgärder där nyttan vetenskapligt kunnat dokumenteras.

HOLGER KIRCHMANN, LARS BERGSTRÖM,
THOMAS KÄTTERER, RUNE ANDERSSON